

Hrvatski urbar sela Kačfalu u Baranji iz g. 1767.

Od doseljavanja u ove krajeve, pa sve do najnovijeg vremena, živio je u čitavom prostoru sjeverno od Dunava i Drave hrvatsko-srpski i mađarski živalj neprekidno jedan uz drugi. Međusobni brojčani odnos i njihova snaga doživjeli su tokom stoljeća velike promjene, uvjetovane ponajviše ratnim pustošenjima, nakon kojih su slijedile nutarnje i vanjske kolonizacije. Nakon oslobođenja ovih krajeva od Turaka dolaze ovamo, prema smišljenoj austrijskoj kolonizacionoj politici, kao treći činilac njemački doseljenici, što više u tolikim množinama, da su kraj od Pečuha do Temišvara pod nazivom »Schwäbische Türkei« počeli smatrati ne samo svojim interesnim područjem, već i svojim životnim prostorom, s kojim su neki (uključujući ovamo i Srijem i Slavoniju) vezali velike političke nacрте.

Takav je razvitak bio i između Dunava i Drave u Baranjskoj županiji, gdje se prema istraživanjima Andrije Babicsa¹ nakon protjerivanja Turaka »u donjoj Baranji njemačka naselja nisu sve do Drave protekla, pošto su se tu u ravnici Hrvati već prije toga bili naselili, te su stoga ondje mogućnosti naseljivanja bile manje povoljne«. »O prilikama grada Pečuha stoje nam na raspolaganju razni navodi. Najraniji potječu od izaslanog činovnika Dvorske komore Christiana von Vincensa, prema čijim je utvrđenjima ostalo čitavo samo 300 kuća«².

¹ Andr as Babics, P cs: »Die ersten deutschen Ansiedler F nfkirchens nach der t rkischen Herrschaft«, S dostdeutsche Forschungen. Herausgegeben im Auftrage des Instituts zur Erforschung des deutschen Volkstums im S den. Od istog pisca potje e i djelo »A kamarai igazgat s P cs v ros ban (Komorska uprava u gradu Pe uhu), 1636—1703«, P cs 1937.

² »F nfkirchen bestehe annoch in 300 H user aber ausser aller b rgerschaft, allein von Soldaten, deutsch, ungarischer und croatischer nation bewohnt (Hofkammerarchiv, Wien: 1. Juli 1687. Register E, S. 480 (Christian von Vincens . . . pref. zu F nfkirchen))«.

Pisac to smatra pretjeranim i uzima, da se narod za bojeva razbježao po okolici, a poslije se pomalo vraćao natrag. »Iz jednog kasnijeg popisa može se ustanoviti, da se u g. 1686. među starim stanovništvom nalazila samo jedna jedina njemačka porodica. Uz preostavše Turke sastojalo se pučanstvo od Mađžara, Hrvata i Raca, koji su pod turskim gospodstvom nesmetano provodili svoj život«. Još i za drugog vojnog zapovjednika generala Gabrijele Vechi »imao je grad Pečuh mađžarske, hrvatske, racke i turske stanovnike«. Popis od 28. XII. 1698. sadrži imena 637 porodica. U predgrađima bilo je malo Nijemaca, »jer su predgrađa bila većinom nastanjena od Mađžara, Hrvata i Raca, dok su se Nijemci rađe naseljavali u nutarnjem gradu«. Uz pomoć austrijske vojske prodirali su njemački kolonisti sve više u grad, što nije prestalo ni kad je 19. IV. 1703. komora predala grad obnovljenoj pečujskoj biskupiji. »Useljivanje Nijemaca trajalo je i pod novim okolnostima. Pomalo postadoše oni većina. Oko polovice 18. st. postadoše uprava i kultura grada njemačkima. Protokoli pisani su njemački, rasprave su vođene na njemačkom jeziku, Tek katkada došao je koji spis na mađžarskom, hrvatskom ili rackom jeziku pred magistrat«.

Usprkos apsolutne premoći službenog njemačkog, odnosno latinskog jezika u 18. stoljeću, uz mađžarski prodirao je, kolikogod je išlo, i hrvatski jezik ne samo u pečujski magistrat, već i drugdje u Baranji, i to ne samo privatno, već i javno, pa tako i u baranjsku županiju u Pečuhu.

Kako su tada posebnim zakonskim propisima — urbarima — uređeni odnosi između »zemaljske gospode«, vlastele, i njihovih kmetova, onda su se takvi urbari morali primijeniti i na pojedine slučajeve, pa je značajno, da su za mađžarsko državno područje (za slavonsko i za hrvatsko područje postojali su posebni urbari iz g. 1756., odnosno g. 1780.) tiskani urbari također i na hrvatskom jeziku s praznim prostorima za pojedine individualne unose.

Takav jedan urbar s naslovom »Szela Kászfalu Urbar«³ nalazi se u Osječkom spremištu Državnog arhiva u Zagrebu. Sastoji od 19 strana i 9 »poglavja«: »Od Sloxenja Seglianskih Bascinaa. Od koristy Kmettaa. Od Robbottaa i sluxbaa Kmettaa. Od Dacchjaa i Davanjaa. Od Devetka, i Oblasti Planinske, illi Vinogradske, u Magiarski Hegy-vám. Od Oblastij, Koristij, i Kraglievnih, Gospodsetini Pristoinih. Od odnetjeh, i od kojeh, u naprida budese csuvati svakjeh Prikorednostij i zlieh Navadaa. Od onjeh Stvarij, koje jesu Podloxnikom zabraagnene, i od Pedepsij, i Kasctighij radi toga Odrédjenih. Od onjeh, koja se pristoje Nutargnoi Narredbi.«

Pravopis je više oslonjen na talijanski, nego li na mađžarski, te dolazi gl (ali i lj), za lj, gn (ali i nj) za nj, gi i ghi (ali i dj) za đ, cs za č, ch i cch za ć, sc za š, cz za c i x za ž. Tiskara nije naznačena.

³ Dar A. E. Brlića, direktora Gradskog muzeja u Vukovaru.

U tekstu ima pet rukom pisanih hrvatskih umetaka kojima se napose uređuju odnosi za ovo selo, za koje umetke na završetku isprave na latinskom jeziku Ladislaus Tanyi, I. Cottus de Baranya ord. Judlium, citirajući upisane umetke u hrvatskom tekstu, uz svoj plemićki pečat potvrđuje, da ih je svojom rukom pisao («manu mea inscripta esse recognosco»). Iza toga zabilježeno je na urbaru, da je to »ex Actis« generalne skupštine baranjske županije održane u Pečuhu od 4. studenoga 1767. i da ga je izdao županijski notar Ioannes Kardos.

Selo Kačfalu (Kač, danas Jagodnjak) kraj Darde imalo je početkom ovog stoljeća srpsku većinu i njemačku manjinu.

Posebno tiskanje mađarskih urbara na hrvatskom jeziku dokazuje, da se tu ne radi o pojedinačnim slučajevima, već da je glede njih postojala općenita potreba. Trebalo bi stoga istražiti, u kojim su krajevima i u kojim mjestima ovi hrvatski urbari bili u porabi.

Dr. K. Firinger.